

Eva BALAŽEVIĆ
Univerzitet u Novom Sadu
Učiteljski fakultet na
mađarskom nastavnom jeziku
Subotica, Srbija
evalalazevic@yahoo.com

UMETNIČKA MUZIKA U POJEDINIM ASPEKTIMA MEDICINE

A zeneművészet orvostudományi aspektusai

Artistic music and healing

Sažetak

Medicina, muzika i magija bile su tesno međusobno povezane. Jedan od moćnih pomagача u magijskom lečenju bila je svakako i muzika. Dovođenje sna, u svrhu nekih hirurških intervencija, ili lečenje, nekih unutrašnjih ili duševnih bolesti omogućavano je upotrebom blagih melodija na odgovarajućim instrumentima toga doba. Vekovima je terapija muzikom ostala, strogo medicinski posmatrajući, u haosu i konfuziji, primenjivana od svakog lekara drugačije, već prema ličnim stremljenjima i prirodi bolesti. Razvoj muzike od njenih početaka do današnje elektronske i konkretne muzike nije nikako završen. Upravo kao što nije završen ni razvoj medicine. Od prvih snažnih doživljaja koji su zadirali u samu srž primitivnog čoveka, a koje su postizavali prvim magijskim obredima preko Gregorijanskog koralala i Baha, do Berlioza, Stravinskog, Bartoka, uticaj muzičkog izražavanja nesumnjivo je rastao. I muzika i medicina nalaze se danas pred novim zadacima i na novim putevima. One postavljaju, sasvim u skladu sa savremenim zbivanjima, suštinska pitanja: kako razviti u čoveku nove sposobnosti i mogućnosti doživljavanja, kako ga iznutra pročistiti i proširiti. Danas, svima nama, kao nikada pre, potrebna su integrativna doživljanja u kojima će biti aktivna čitava ličnost čoveka.

Ključne reči: umetnička muzika i medicina, muzikoterapija, terapijske mogućnosti muzike danas.

Ono što je oduvek spajalo muziku sa medicinom bila je potreba čoveka da se u trenucima odmora obrati muzici.

Na osvit istorijskog doba, možemo čak reći, muzika je prethodila rečima. Medicina, muzika i magija bile su tesno međusobno povezane. Jedan od moćnih pomagача u magijskom lečenju bila je svakako i muzika. Dovođenje sna, u svrhu nekih

hirurških intervencija, ili lečenje, nekih unutrašnjih ili duševnih bolesti omogućavano je upotrebom blagih melodija na odgovarajućim instrumentima toga doba. Pitagora, koji nije bio samo filozof, već i lekar, davao je svojim bolesnicima muzičke recepte. Hipokrat je brižljivo studirao dejstvo muzike na organizam, pokazujući prednosti koje se mogu iz tog dejstva izvući. Platon i Aristotel pripisivali su ritmu i tonovima visoko moralno dejstvo.

Platon je u svojim delima došao na problem umetnosti i umetničkog stvaranja, pa s tim u vezi i na problem muzike i muzičkog vaspitanja s njihovim uticajem na čoveka, njegovu dušu i telo. On traži takvu umetnost koja u sebi sadrži oponašanje lepoga.

Definišući ideju najvišeg dobra pomoću lepote, srazmera i istine, Platon smatra da svako mora provoditi život baveći se u određenom vremenskom razdoblju muzičkim igrama, pevajući i igrajući, tako da sebi može steći naklonost bogova, a neprijatelje odbijati te u toj borbi pobeđivati. Treba zadržati onaj način muzike koji odgovara glasu i izrazu hrabrog čoveka, kada mu je potrebna snaga u ratu ili miru, (ili ako zapadne u nevolju) a hoće da u svim tim momentima ostane hrabar i jak kako bi se od njih odbranio. Muzika se polagano naseljava i krišom prodire u karakter i čovekovu sposobnost, a onda može preokrenuti sav privatni i javni život. Zato već deci pomoću muzičkog vaspitanja treba omogućiti da nauče sklad i zakonitost – a to će ih posle svuda pratiti u životu.

Najveći Platonov učenik Aristotel svoju filozofsku i naučnu misao zadržao je i na muzici. On ističe da etičko zadovoljstvo pruža muzika. U duši onoga koji uči muziku, nešto se nabolje menja – u čemu se upravo vidi uticaj muzike na čoveka. Muzika je – smatra Aristotel – po svojoj prirodi nešto vrlo prijatno. I izgleda da duša ima neke srodnosti s harmonijom i ritmovima. Melodije same sobom podržavaju osećanja, pa tako muzika izaziva umerenost i spokojnost.

Među Rimljanima slavni Galus upotrebljavao je skoro uvek muziku u lečenju raznih bolesti.

Vekovima je terapija muzikom ostala, strogo medicinski posmatrajući, u haosu i konfuziji, primenjivana od svakog lekara drugačije, već prema ličnim stremljenjima i prirodi bolesti. Otud nije čudo da je Porta, lekar, savremenik Rablea, posvetio čitavu jednu knjigu preciznim i efikasnim indikacijama za terapiju muzikom. Mada se pisac Gargantue i Pantagruela podsmevao njenom autoru, budućnost je pokazala da su ovakve knjige utrle put sistematskom bavljenju muzikoterapijom.

O terapeutskim mogućnostima muzike danas

Nakon značajnih istraživanja lekara i muzičara Petra Lihtentala (Lichtenthal) u meloterapiji nije se otprilike jedan vek stiglo do novijih otkrića. Tek pri kraju 19. veka prva istraživanja inspirisana su kriterijumima modernog eksperimentalnog ispitivanja.

Tako je utvrđeno da je 1880. god. ruski fiziolog Dogiel prvi upotrebio pletizmograf (aparatus za merenje visine pritiska krvi kroz podlakticu) da bi izmerio psihosenzorne promene pod uticajem umetničke muzike, posluživši se pri tom Šubertovom (Schubert)

serenadom za violinu, klarinet i flautu kao stimulansom. No, ovaj pokušaj nije još bio tehnički savršen, te su prema tome i postignuti rezultati bili nesigurni.

Tarhanov, drugi ruski fiziolog, na 11. internacionalnom lekarskom kongresu u Rimu (1894.) raspravlja o meloterapiji i njenom uticaju na čovekov organizam i to na osnovu merenja efekata.

Menc (Mentz) je 1895. god. vršio eksperimente sfigmanometrom (aparatus za merenje pritiska u arterijama) i pneumografom (aparatus za merenje respiratornih radnji); i na kraju Patrici (Patriz) koji je 1896. god. publikovao svoju zanimljivu monografiju pod nazivom „Prvi eksperimenti o uticaju muzike na cirkulaciju u čovečjem mozgu“. Ovaj talijanski fiziolog registrovao je mozgovni puls 13-godišnjeg dečaka kada mu je prilikom jedne ozlede na glavi deo mozga bio sasvim otkriven. Rezultati su registrovani posredstvom kimografa (aparatus za prikazivanje gibanja nekog organa), a kao stimulans upotrebljen je dijapazon ili neki muzički komad. Zapaženo je povećanje volumena mozga; međutim na perifernoj cirkulaciji dobili su se vrlo različiti učinci: stezanje, širenje ili nikakav učinak. Patrici nije takođe mogao ustanoviti ni razlike u efektima upotrebom veselih ili tužnih melodija.

Bine (Binet) i Kurtie (Courtier) vršili su eksperimente (koje su objavili 1897. g.) više metodski i sa više uverljivosti, jedini je prigovor bio što se njihovi rezultati temelje na eksperimentima izvršenim na jednoj jedinoj osobi od 35 godina, inače muzički obrazovanoj i violinisti. Uz sve to, Bine se mnogo trudio da razlikuje funkcionalne varijacije uzrokovane jednostavnim senzornim slušnim stimulansom od onih koje se pripisuju emocijama izazvanim muzikom, a koje se odnose samo na ljude.

U novije i najnovije vreme, umesto što bi se muzika sa sumnjivim uspesima i dalje primenjivala kao nekad, kod sigurnih organskih bolesti, kojima se moglo već efikasnije pomoći nekom drugom vrstom terapije, njeno blagotvorno delovanje prenosilo se sve više na polje duševnih bolesti u duševnim bolnicama.

Slavni francuski lekar Pinel, koji je prvi oslobodio duševne bolesnike okova i počeo da ih posmatra kao i sve ostale bolesnike, preporučivao je muziku u lečenju psihoza. Žane, Frojdov učitelj, uveo je u psihijatriju muzičke igre. Entuzijazam francuskih lekara preneo se na početku našeg veka na njihove kolege u Americi i Engleskoj, a zatim i u većinu evropskih zemalja. Pojavila se čak i „Muzička farmakopeja“ od američkog ispitivača uticaja muzike na psihu bolesnog čoveka Roberta Šauflera.

Protiv melanholije savetovao je slušanje Betovenove „Himne radosti“, protiv nervne iscrpljenosti Smetaninu „Vltavu“, koja u isto vreme korisno služi u vežbama autogenog treninga.

Dinamički pokretljiva i živa muzika marševa, kao i muzika za igru pokazala se pogodnom za oduzete pacijente, spastičnu decu, parkinsonizam. Ni džez nije izuzet od psiho-higijenskog dejstva, kao vrsta korisnog rasterećenja napetih neurotičnih stanja, pri čemu njegov poznati ritmički element ima mnogo manje erotizirajuće dejstvo nego što se pretpostavlja, mnogo više stvara povoljno stanje fiziološke okrepljujuće regresije.

Radi svog poznatog dejstva na vegetativni nervni sistem, muzika je preporučivana kod niza psihosomatskih smetnji kao što su nervozne smetnje srca i krvotoka, kod neurotične zategnutosti mišića reumatičara, kod nervoznih stomačnih smetnji, kao sredstvo za lečenje nesanicе ili uvod u kuru spavanja.

U najnovije vreme proširene su indikacije za upotrebu muzike i na druge bolesti. Tako je švajcarski hirurg Ruska do sada operisao preko dve hiljade bolesnika uz pomoć slušalica koje dovode ležećim bolesnicima na operativnom stolu muziku koja je u stanju da ih potpuno izoluje od okoline, odnosno od onoga što se sa njima dešava. Eksperimentiše se i kombinacijom hipnoze muzikom kao uvod u operaciju ili u akt porođaja.

Svim ovim i drugim zanimljivim problemima iz prisnog odnosa umetničke muzike i medicine bavi se intenzivno i uspešno prvi evropski muzičko-terapeutski fakultet na bečkom univerzitetu. Njegov zadatak je vrlo složen i bogat. Pošto znamo da zvuk ne prodire do mozga samo preko slušnog aparata, već i preko drugih čulnih organa, muzika je u stanju da stavi u pokret ne samo različite čulne centre, već pretpostavljamo da je ona možda u stanju da razvije i naše ejdetske sposobnosti, koje smo svi imali kao deca, a koje su potisnute u tamu zaborava naše podsvesti.

Razvoj muzike od njenih početaka do današnje elektronske i konkretne muzike nije nikako završen. Upravo kao što nije završen ni razvoj medicine. Od prvih snažnih doživljaja koji su zadirali u samu srž primitivnog čoveka, a koje su postizavali prvim magijskim obredima preko Gregorijanskog korala i Baha, do Berlioza, Stravinskog, Bartoka, uticaj muzičkog izražavanja nesumnjivo je rastao.

I muzika i medicina nalaze se danas pred novim zadacima i na novim putevima. One postavljaju, sasvim u skladu sa savremenim zbivanjima, suštinska pitanja: kako razviti u čoveku nove sposobnosti i mogućnosti doživljavanja, kako ga iznutra pročititi i proširiti. Danas, svima nama, kao nikada pre, potrebna su integrativna doživljanja u kojima će biti aktivna čitava ličnost čoveka.

Umetnost, ta velika utešiteljica čovečanstva, ponovo danas zbližava muziku i medicinu pokazujući nam da su to dve sestre od iste pramajke – Kosmičkog ritma!

Koliko je god do sad bilo govora o nebrojenim pokušajima muzikoterapije u lečenju bolesti, toliko nas primamljivi uspesi do dr Vahela – meloterapeuta upozoravaju da priznamo kako muzika može lečiti bilo kakvu bolest: trebalo bi samo odabrati za svaku bolest određenu vrstu muzike, ako ne i posebno delo za svakog pacijenta, što bi se uostalom moglo postići jednom serijom u tom cilju odabranih kasete. Apotekarske police ispuniće gramofonske ploče i kasete koje će se koristiti u terapeutske svrhe.

Za takav meloterapeutski metod dovoljan je jedan kasetofon sa dva para slušalica. Jedan se par daje pacijentu a drugim se služi anesteziolog koji nadzire oba anestetiska sredstva: upotrebu mešavine kiseonika i azotnog oksidula i muzičkih zvukova. Međutim, tu se javlja jedan drugi problem izvanredno praktičan i veoma važan, jer baš od toga zavisi veći ili manji anestetiski uspeh muzike, tj. kakvu muziku izabrati za takvu anesteziju i koja je to?

Taj izbor nije jak, ali iako se čini da pomenuti autori u tome imaju teškoće, one će savladati ako predlažu sledeće kompozicije: „Mesečina“ od Debisija i Sonata op. 27, br. 2 (nazvana Mesečeva) od Betovena. Ove kompozicije zapravo i nisu tako homogene među sobom po stilu, formi, sadržaju i umetničkoj vrednosti, ali su izjednačene u naslovu, koji stvarno predstavlja noć i san, zatim mir, opuštanje nerava, relaksaciju mišića. Sledeći tu zamisao, nevedenim delima mogli bismo dodati: Šuman (Schuman) – „Sanjarenje“ i „Večernja pesma“, Šubert (Schubert) – „Uspavanka“, Brams (Brahms) – „Uspavanka“, Vivaldi – Largo (iz koncerta u d-molu) i po koji poznati Largo ili Adagio Korelija (Corelli), melodične stranice iz „Orfeja“ od Gluka (Gluck) (čuvene i poznato pod nazivom „Igra blaženih duhova“).

Korišćenje meloterapije u lečenju nekih oblika nervnih oboljenja otkrio je prof. Čerleti (Cerletti) genijalni rimski neuro-psihijatar. Taj metod lečenja – tzv. elektrošok postao je vrlo uobičajen u italijanskoj medicini. Pre elektrošoka odaberu se blagi melodiozni muzički komadi bez uzbudljivih delova. Cilj takve vrste muzike ja da ukloni kod pacijenta svaki strah i nemir. Posle davanja elektrošoka, muzika treba da postepeno postaje sve življa, dok sve živahniji ritmovi muzike ne probude pacijenta iz polusna prouzrokovanog elektrošokom i to na taj način da muzika, stvarajući prijatnu atmosferu, skreće pažnju pacijenta u suprotnom pravcu i u njemu na kraju podstiče težnju ka aktivnosti. Pri tom postupku reakcije pacijenta mogu da budu vrlo optimističke. Što se tiče izbora muzičkih dela kod terapije elektrošokom, istaknuti stručnjaci iz SAD preporučuju sledeće kompozicije:

J. S. Bah (Bach) – Brandenburški koncert br. 5, L. v. Betoven (Beethoven) – „Eroika“, 2. stav ili „Mesečeva sonata“, F. Šopen (Chopin) – Valcer u a-molu, F. Šubert (Schubert) – Nedovršena simfonija 2. stav, R. Vagner (Wagner) – Preludij iz „Parsifala“ itd.

Dalje se preporučuju: W. A. Mocart (Mozart) – Simfonija br. 40, 1., 2. i 4. stav, P. I. Čajkovski (Tchaikovsky) – Četvrta simfonija 2. stav, i R. Štraus (Strauss) i valcer iz „Kavaljera s ružom“.

S obzirom na izbor muzike pri upotrebi elektrošoka, kao i kod bazalne anestezije, treba voditi računa o prirodi i suštini bolesti, težini i trajanju operacije, zatim o opštoj i muzičkoj obrazovanosti osobe, pa prema individualnoj receptivnoj sposobnosti upotrebiti pojedina muzička dela.

Receptivnost, u ostalom, stoji u uskoj zavisnosti od psihološkog tipa pacijenta, odakle mogu uslediti najrazličitije psihofizičke reakcije, ponekad upravo paradoksalne.

Nije bez značaja što se među slušaocima, i zdravim i bolesnim, susreću u osnovi razni psihološki tipovi. Čim je utvrđena priroda i izvršena klasifikacija tipova, s pravom ćemo prema toj klasifikaciji očekivati i određene psihičke reakcije i s tim u vezi veće ili manje efekte meloterapije na njihovu psihu i ceo organizam.

U stvari ima slavnih ljudi koji su nam pružili očigledne dokaze o ličnoj višemanoj istaknutoj receptivnosti muzike, ljudi kojima se ne može negirati kultura i umetničko vaspitanje, još manje nedostatak osećanja, već naprotiv, oni su bili osetljivi

i na najsuptilnije emocije. Dok se, npr. Bodler, duboko dirnut Vagnerovom muzikom, suzdržao od nameravanog samoubistva slušajući ariju „Tanhojzera“, s druge strane, čuveni pisci visoke duhovne kulture Anatol Frans i Ernest Renan pokazali su se potpuno ravnodušnim prema lepotama muzike; čak je i Anatol Frans prema njoj osećao izvesnu odvratnost, a Ernest Renan ju je smatrao za neku beskorisnu graju i buku! Čudnih li neobičnosti ljudske psihe čija duboka izražavanja katkada nalaze motive koji iznenađuju i zaprepasuju, s druge pak strane otkrivaju bogatstvo nežnih osećanja dobrote i ljubavi.

Tiha muzika prija uvek; iako nekim ljudima i smeta kada rade, čitaju. Međutim, američki lekar, profesor Frenk Flud (Frank Flood) je ustanovio da ta tiha muzika spašava teške srčane bolesnike od smrti. Naime, na klinici Sent Džozef (St. Joseph) u Jonkersu (Yonkers) kod Njujorka (New York) primenjuje se odnedavna terapija muzikom. Bolesnici žive uz prijatne zvuke muzike po 14 časova dnevno, i lekari su optimisti jer se pokazalo da se smrtnost smanjuje najmanje za pedeset odsto u teškim slučajevima. Prigušena, propuštena kroz specijalne filtere tako da bolesnicima do uha ne dopiru visoki, zaoštreni, niti preglasni tonovi, ova muzička pratnja olakšava život pacijentima čija je dijagnoza doskora izazivala strah od neumitne, brze smrti. Ritam koji je gotovo do maksimuma usporen, unisono muziciranje uglavnom na gudačkim instrumentima, sve to ublažava napetost, smiruje, dovodi do opuštenosti toliko neophodne srčanim bolesnicima.

Kako muzika utiče na bolesnika te on manje trpi i ujedno uspeva duže ili sasvim da otkloni katastrofalni kraj, što se dešava u organizmu, koji su to moždani, nervni centri “podložni“ muzici kada je u pitanju tako teška bolest kao infarkt miokarda ili druga srčana ili nervna kriza, o tome nauka još nije dala poslednju reč. Činjenica je da su pod nadzorom lekara neki bezmalo beznadežni srčani bolesnici preživeli kritični trenutak. Pretpostavka je da specijalni nervni centar, verovatno u hipotalamusu, prihvata muzičke vibracije, njihove frekvencije, njihov tonalitet, i reguliše različite organske funkcije, zavisno od prirode te muzike. Muzika u ovakvom vidu pomaže ne samo pacijentima u bolničkim centrima i psihijatrijskim klinikama nego i zdravim ljudima napetih nerava usled posla, obaveza, bučnosti sredine, briga.

Obuka u muzikoterapiji primenjuje se u edukaciji kadrova na našim učiteljskim fakultetima u vezi sa korektivnim pedagoškim radom sa blago retardranim učenicima opšteobrazovne škole. Osim toga ovo poglavlje dodaje teorijsku argumentaciju naučnim stavovima o emocionalnom delovanju muzike.

Összefoglaló

Az orvoslás, a zene és a mágia ősidők óta szorosan kapcsolódik egymáshoz, hiszen a zene mindig is fontos volt a gyógyításban. Az altatás (álomba esés) elérése a megfelelő hangszerekkel és dallamokkal bevett eljárás volt bizonyos sebészeti beavatkozások és lelki bajok kezelése során. Az évszázadok során a zene használatá az orvostudományban egyre elfogadottabbá vált, persze minden orvosnál másképp, az

egyéni beállítottságtól és a betegség természetétől függően változott. A zeneművészet fejlődése még ma is tart, ahogyan az orvostudományé is. A zeneművészet és az orvostudomány is új feladatok és kihívások előtt áll. A következő kérdésre keresik a választ: Hogyan lehetne az embert új élményekhez juttatni, hogyan lehetne bensőjét megtisztítani és tágítani, mert manapság – sokkal inkább, mint bármikor korábban – szükségünk van az új élményekre, hogy teljesen önmagunk lehessünk.

Kulcsszavak: zeneművészet, orvostudomány, zeneterápia, a mai zeneművészet terápiás lehetőségei.

Summary

Medicine, music and magic were tightly attached to each other. One of the powerful assistants in magical healing is music. Initiating dream during certain surgical interventions and healing, some inner and psychological problems is generated by the use of mild melodies on appropriate instruments. For centuries music therapy has stayed, strictly from a medical perspective, in chaos and confusion, and differently used by each doctor according to personal efforts and nature of illness. The development of music from its beginning until today's electronic music has still not finished. Similarly, the development of healing has neither finished. The development of musical effect has gradually risen since the first powerful experiences that influenced primitive people through the Gregorian chorales, Bach to Berlioz, Stravinsky, Bartok. Either music or healing faces new challenges and tasks today. The eccentric question to answer is (in harmony with the contemporary events): how to develop new skills and possibilities of experiencing music, how to clean and spread on the inside. Today, to all of us, as never before, integrative experiences are crucial in which the whole personality of the individual is present.

Keywords: artistic music and healing, music therapy, contemporary therapeutic possibilities of music.

Literatura

- Adler, Alfred (1989): *Psihologija deteta*, Novi Sad: Matica srpska.
Bujas, Zoran (1967): *Uvod u metode eksperimentalne psihologije*, Psihologijski praktikum I., Zagreb: Školska knjiga.
Fromm, Erih (1978): *Anatomija ljudske destruktivnosti*, Naprijed, Zagreb: Izdavačko knjižarsko poduzeće.
Kelemen László (1988): *Pedagógiai pszichológia*, Budapest: Tankönyvkiadó.